

těla silný zájem v širokých vrstvách odborníků v USA, později i ve světě. Brožek se tak vyznamenal jako zakladatel nového odvětví antropologie – sledování složení lidského těla *in vivo*, současně proslavil i svého krajana Matiegku, kterému náleží světová priorita. Výsledky minnesotské studie Brožek publikoval společně s A. Keysem r. 1950 v dvoudílné monografii *The biology of human starvation*. Editoval rovněž řadu sborníků, jako *Techniques for measuring body composition* (1961, společně s Austinem Henschelem – spolupracovníkem kolektivu organizujícího minnesotský experiment) či sborník s více než tisíci stran *Body composition* (1963).

V r. 1963 zveřejnil rozsáhlý článek v časopise *Current Anthropology* na téma *Quantitative description of body composition: Physical anthropology's „fourth“ dimension* (Kvantifikace tělesného složení: „Čtvrtý“ rozměr fyzické antropologie), který věnoval památce J. Matiegky a slovinského antropologa Božo Škerlji. Brožkův význam pro antropologii zdůraznila také jeho dlouholetá editorská činnost v časopise *Human Biology* (Wayne State University Press).

Roku 1956 se stal profesorem psychologie na Lehigh University v Bethlehemu v americkém státě Pensylvánie a jeho odborné zaměření se přesunulo do oblasti psychologie. Tím nelze říct, že by se o antropologii dále nezajímal. Opak je pravdou. S B. Škerljem publikovali r. 1952 v časopise

1 Masarykova univerzita v Brně udělila Josefu Maria Brožkovi v r. 1999 čestný doktorát. Foto z Archivu MU

American Journal of Physical Anthropology článek Jindřich Matiegka and the development of Czech physical anthropology. Společně s brněnským anatomem a antropologem prof. Milanem Dokládalem napsali v r. 1961 o stavu a současném

vývoji fyzické antropologie v Československu do významného časopisu *Current Anthropology*. S Miroslavem Prokopcem (viz následující článek) se pak zasloužili o propagaci výše zmíněné Matiegkovy publikace z r. 1921 jak v časopise *Dějiny vědy a techniky* (1986), tak anglicky v *American Journal of Human Biology* (2001). Se spoluautory sepsal metodologickou kapitolu věnovanou hodnocení povrchu, objemu a složení těla člověka do posledního vydání klasické příručky antropologie Rudolfa Martina, kterou redigoval v r. 1985 prof. Rainer Knussman. Na oblast Brožkova výzkumu tělesného složení navázala a světového významu dosáhla i prof. Jana Pařízková (také článek na str. 261–263), a převzala tak Brožkovu štafetu. O tom svědčí jejich společná publikace *The evaluation of body surface, body volume and body composition in human biology research* (1987).

I v době emeritury udržoval kontakty s Československem a jeho vědeckou obcí a opakovaně naši zemi navštívil. Za svou činnost obdržel v r. 1999 čestný doktorát přírodních věd Masarykovy univerzity v Brně. Je nositelem vyznamenání jak české, tak slovenské antropologické společnosti. Prof. Brožek se dožil úctyhodných 90 let, zemřel v r. 2004 v americkém Saint Paulu. Má zaslouženě své významné místo v historii biologické antropologie světové i české.

Použitá literatura uvedena na webu Živý.

Jaroslav Bružek

Miroslav Prokopec (1923–2014)

Doc. RNDr. Miroslav Prokopec, DrSc., pocházel z Prahy, kde se narodil 6. srpna 1923. S manželkou Marií měli jedinou dceru Hanu.

V letech 1945–50 studoval na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Třetí ročník absolvoval na University College London u britského antropologa Darylla Forda, který založil a vedl v poválečném období první britské antropologické pracoviště, postavené na americkém principu kombinovat poznatky o materiální kultuře i biologii v rámci jedné vědecko-pedagogické instituce. Zkušenosti získané při krátkodobém pobytu zúročil pak M. Prokopec během své celoživotní kariéry. Po návratu na Univerzitu Karlovu se specializoval v oboru fyzické, dnes biologické antropologie. Po ukončení studia v r. 1950 zůstal na studijním pobytu u prof. Jiřího Malého na PřF UK v Praze. V období let 1951–54 byl vědeckým aspirantem katedry antropologie, dnes bychoem řekli studentem doktorského studia (tehdy kandidát věd). Jeho školiteli byli profesori Vojtěch Fetter a parazitolog Otto Jirovec, a také známý anatom a přírodovědec prof. Ladislav Borovanský. Po ukončení aspirantury nastoupil do Státního zdravotního ústavu v Praze, kde vedl malé, ale významné

antropologické oddělení. V r. 1957 získal titul kandidáta věd (CSc.) na podkladě antropologického výzkumu lesních dělníků a v r. 1969 dosáhl titulu doktora věd (DrSc.) za své dlouholeté výzkumy růstu a dospívání české a slovenské mládeže.

Byl hlavním organizátorem šesti celostátních výzkumů dětí a mládeže, založených V. Fetterem v r. 1951, a prováděných vždy v prvním roce každé dekády do r. 2001 (také *Živa* 1999, 6: 276–280 a článek na str. 261). Je pouze škoda, nejen pro antropologii, že sledování dlouhodobých změn české populace, odrážejících vlivy měnícího se přírodního i sociálního prostředí, nalezlo podporu a nemá dnes pokračovatele. Významným počinem M. Prokopce bylo dlouhodobé sledování 300 dětí z Prahy od narození do dospělosti, které prováděl s týmem odborníků. Výsledky publikoval v odborném tisku, na domácích i zahraničních kongresech a konferencích. V r. 1960 byl Československou akademií věd pověřen vedením úkolu v rámci Mezinárodního biologického programu (antropometrie 10 tisíc občanů ve věku od 15 do 65 let).

Pro ministerstvo školství připravil odborné podklady pro výstavu o životě a díle Aleše Hrdličky v Praze a Humpolci

(Hrdličkově rodišti) realizovanou v r. 1959 a dvě mutace v dalších dekádách. Vypracoval desítky expertiz pro ministerstvo zdravotnictví a jiné instituce, zejména s ergonomickou tematikou (vztah člověka a pracovního prostředí).

Během více než 80 studijních cest, stáží, přednášek na zahraničních univerzitách a účastí na mezinárodních kongresech navštívil 21 evropských států a z mimoevropských zemí Austrálii, Egypt, Indii, Japonsko, Kanadu, Libanon, Spojené státy americké, některé i vícekrát. Cesty po stopách významného amerického antropologa českého původu Aleše Hrdličky ho zavedly na Aljašku, do Kalifornie, Jižní Dakoty, Nového Mexika a na Floridu. V r. 1969 se účastnil Československé vědecké expedice do Austrálie, kde studoval domorodý kmen Rembranga v Arnhemské zemi (Severní teritorium). Do Austrálie se vrátil ještě třikrát jako Visiting Curator (hostující kurátor) Jihoaustralského muzea v Adelaide, kde zkoumal z antropologického hlediska prehistorické pohřebiště a sídliště Roonka na dolním toku řeky Murray. O tomto výzkumu publikoval krátký text i na stránkách *Živý* (2006, 5: 229–231). V letech 1992–93 pracoval v USA jako Senior Scientist ve Smithsonianově institutu ve Washingtonu. Zde měl přístup k archivním materiálům týkajícím se A. Hrdličky. Získané informace mu posloužily při studiu vztahů nejstarší generace antropologů počátku 20. stol., tedy A. Hrdličky a Jindřicha Matiegky, ale i poznání Hrdličkovy osobnosti a jeho vztahu k původní vlasti. Dlouhodobý pobyt v USA a setkání s řadou amerických kolegů umožnily

M. Prokopcovi shromáždit cenné údaje o historii oboru antropologie v předválečném období. Zvláště důležité byly kontakty s Čechoameričanem prof. Josefem M. Brožkem, se kterým zveřejnili studii upozorňující na prvenství J. Matiegky v oblasti studia tělesného složení člověka.

Miroslav Prokopec působil rovněž jako pedagog. Přednášel na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, v Ústavu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů, dlouhá léta se věnoval gymnaziálním studentům a 17 let vedl zájmové kroužky antropologie Domu dětí a mládeže. Habilitoval se v r. 1993 a přednášel jako externí pedagog na PřF UK v Praze. Je autorem a spoluautorem více než 180 vědeckých prací a neméně tolika časopiseckých, souborných a populárně-vědeckých článků, 10 knih, několika desítek závěrečných a cestovních zpráv, řady výstav, výukových a naučných filmů, videofilmů a dokonce gramofonové desky Lidová hudba Arnhemské země. Od České lékařské společnosti J. E. Purkyně obdržel v r. 1969 Kabrhelovu cenu (se spoluautory Vladislavem Kapalínem a Jarmilou Kotáskovou) za nejlepší knihu roku – Tělesný a duševní vývoj současné generace našich dětí (Academia, Praha). Kromě jiného je autorem knihy Člověk a živočichové (Orbis, Praha 1953), spoluautorem knih Po stopách vývoje člověka (Orbis, Praha 1956), Biosféra a lidstvo (Academia, Praha 1988), spoluautorem první české vysokoškolské učebnice Antropologie (Academia, Praha 1967), encyklopedie ABC člověka (Orbis, Praha 1977), učebních textů Anthropologické praktikum (Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1953). Navrhl pomůcky k hodnocení růstu dětí a mládeže (percentilové růstové grafy), je majitelem chráněného vzoru Faciometr a autorem zlepšovacího návrhu Kaliper Somet k zjišťování tloušťky podkožního tuku pro hodnocení vlivu výživy a pohybové aktivity.

Rovněž byl členem redakce časopisů Annals of Human Biology, International Journal of Anthropology, Papers on Anthropology, členem vědeckých společností The society for the study of human biology, International association of human biologists, New York academy of sciences, International association of auxologists nebo American academy of forensic sciences, dále čestným členem European anthropological association. Miroslav Prokopec se angažoval i v České společnosti antropologické, byl rovněž místopředsedou Společnosti Národního muzea a předsedou její antropologické sekce, členem České demografické společnosti a České etnografické společnosti, České lékařské společnosti J. E. Purkyně. Je nositelem Pamětní medaile dr. Aleše Hrdličky za zásluhy o českou antropologii, medaile řecké Demokritovy společnosti v Xanthi a medaile University Eötvöse Loránda v Budapešti.

Nemohu se žádným způsobem považovat za životopisce M. Prokopce. Osobně jsem se s ním setkával velmi často a v paměti mi utkvěla zejména tři setkání. První bylo zcela na počátku mého studia antropologie, kdy jsem absolvoval v r. 1970 studentskou praxi na jeho oddělení tehdejšího Ústavu hygieny a epidemiologie. Odhalil mi elementární zásady přípravy

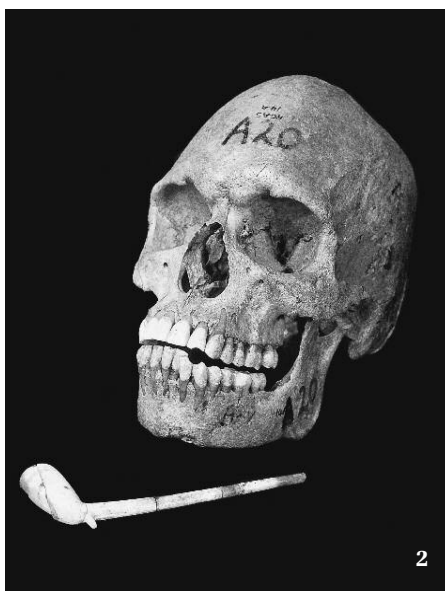

1 Známi čeští antropologové konce 90. let 20. stol. Zleva: prof. Karel Hajniš, prof. Luboš Vyhnaněk, zřejmě prof. Karl Sommer z Humboldtovy univerzity v Berlíně, doc. Miroslav Prokopec a prof. Milan Dokládala. Foto z archivu M. Dokládala, Anatomický ústav Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně

výzkumu, psaní odborného textu a publikací, kterých se držím dosud. Druhé setkání se odehrálo v rámci kongresu Evropské antropologické společnosti v Lisabonu v r. 1986, mé první účasti na mezinárodní konferenci v zahraničí. Tam mne seznámil nejen s mnoha významnými kolegy, jejichž jména jsem znal pouze z literatury, ale ukázal mi také, jak se důstojně vypořádat s nedostatkem finančních prostředků. A tak mi naše diskuze v lisabonských kavárnách utkvěly hluboko v paměti, včetně silného sešitu, do něhož si M. Prokopec během rozhovorů neustále něco zapisoval. Po mnoha letech jsem se od něho dozvěděl, že sešit, který ho provázel snad od studentských let, definitivně ztratil v newyorském taxíku. Třetí a pro mne nejdůležitější setkání bylo v Paříži koncem 90. let, kdy jsem ho doprovázel při návštěvách pařížských antropologických pracovišť. Skutečnost, že jakýsi mladý Čech je kolegou a průvodcem uznávaného antropolo-

ga světového formátu, kterým Miroslav Prokopec bezpochyby byl, mohla mít jistý význam i v mé francouzské antropologické kariéře, která trvala bezmála 30 let.

Miroslav Prokopec byl velmi erudovaným odborníkem a jeho znalosti dalece přesahovaly obor antropologie. Byl i velmi manuálně zručný. Zřejmě čerpal ze svých zkušeností z mládí, protože se vyučil jemné rukodělné práci zlatníka. Měl vybroušené estetické citění a věnoval se intenzivně svému koníčku – fotografování. Neproběhla akce, kde by nebyl přítomen s fotoparátem v ruce. Zdokumentoval tak účastníky řady antropologických setkání doma i v zahraničí a lze se jen domnívat, že jeho fotografický archiv by mohl být obrazovou kronikou a nepřeborným zdrojem poznatků. Z jeho výzkumů nám zůstala jen drobná nezpracovaná složka v Archivu Národního muzea, předaná osobně v r. 2008, která však obsahuje žalostně málo informací (<http://badatelna.eu/fond/163386/zakladni-informace/>). Zdravotní stav v posledních letech jeho života mu bohužel nedovolil, aby jak cenná dokumentace sledování růstu a vývoje českých dětí druhé poloviny 20. stol., tak archiv fotografií našly důstojné místo v archivu některé z odborných institucí.

2 Lebka s keramickou dýmku z archeologické lokality Roonka na břehu řeky Murray v Jižní Austrálii vykazuje známky obroušení zubů obou čelistí. Poškozená keramická dýmka a na dvakrát zlomená troubel byly mezi archeologickými předměty nalezenými v hrobech. Troubel se přesně hodila do kruhovitého otvoru o průměru ca 8 mm vybroušeného v chrupu. Hluboké zubní kazy na obou druhých stoličkách svědčí, že daný jedinec požíval zřejmě evropskou stravu s bílou moukou a cukrem, případně žil ve společnosti Evropanů. Známký na lebce (drobná, ale vysoká) a na kostře ukazují na mladou ženu nižší postavy ve věku 18–25 let. M. Prokopec se účastnil antropologického zhodnocení kosterních pozůstatků z tohoto naleziště v letech 1974–75. Blíže v jeho článku Hrob kuřáka dýmky, který vyšel v Živě v r. 2006 (5: 229–231).